

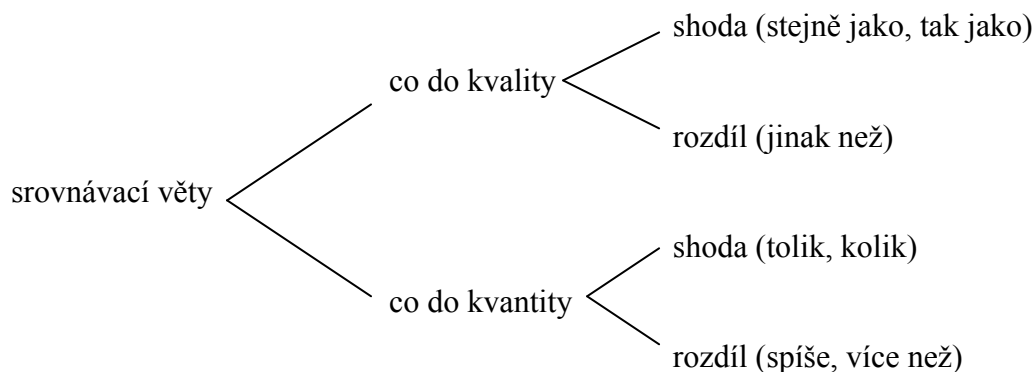
Způsobové propozice N §§ 457–465

PROSTÉ ZPŮSOBOVÉ VĚTY

- spojky *ut, quemadmodum, quomodo* + indikativ, „jako“, „jak“
- *ut* může mít různé významové odstíny, např.: kauzální (*ut est ille bonus vir* „jakožto dobrý člověk“), omezující (*Orationem salutarem ut in tali tempore habuit*. Nep., 15, 5, 3 „Vzhledem k situaci pronesl prospěšnou řeč“)
- často v ustálených obratech typu *ut supra diximus* „jak jsme řekli výše“

VĚTY SROVNÁVACÍ

- používá se opěrné demonstrativum, adjektivum nebo adverbium v řídící větě
- indikativ, konjunktiv (možná nebo myšlená vlastnost či děj)
- dělení srovnávacích vět na
 1. **kvalifikační** (srovnává se **způsob**, jak se něco děje; „tak, jako“, „stejně jako“)
 2. **kvantifikační** (srovnává se **stupeň, míra** vlastností; „tolik, kolik“, „více než“)
- kvantifikační i kvalifikační se dále dělí na srovnání na základě shody nebo rozdílu:

- **Problém s češtinou:** čeština používá „tak jako“ pro kvantifikaci i kvalifikaci, latina však má odlišné prostředky

Věty kvalifikační

Shoda

ita – (sic)ut	tak – jako
sic (ita) – (vel)ut	
sic/ita – quemadmodum	
eo modo – quo (modo)	
pariter (similiter, aequè, eodem modo) – atque/ac	stejně – jako
perinde (proinde) – atque/ac	
par (similis) – atque/ac	stejný – jako
idem – qui, atque/ac	
talis – qualis	takový – jaký
cum – tum (blízke čas. větám)	jako (jestliže) – tak (pak)

- Příklady:

Ut sementem feceris ita metes. (Cic. De or. 2, 261)

Jak zaseješ, tak budeš sklízet.

Non istum, ut non neminem, provincia corrumpit, idem fuit qui Romae. (Cic. Verr. II 2, 39)

Toho nezkazila provincie jako jiné, byl stejný jako v Římě.

Id iugum, sicut Appennini dorso Italia diuiditur, ita mediam Graeciam dirimit. (Liv. 36, 15, 6)

Tento hřbet dělí Řecko na poloviny tak, jako Apeniny dělí Itálii.

Rozdíl

aliter (alius, secus) – atque/ac	jiný, jinak než
alius (aliter) – quam poklasické!!	

- spojka *quam* je poklasická, očekávaným řešením je *atque* nebo *ac*
- latina někdy dává přednost vyjádření pomocí negace, místo „stejně jako“ použije „ne jinak než“
- rozdíl tedy lze vyjádřit negací shody („ne stejně jako“) a shodu negací rozdílu („ne jinak než“)

Způsoby ve větách kvalifikačních

- indikativ, po spojkách doplněných o *si* konjunktiv

Konjunktivní věty

- vyjadřují předpoklad „jako by“
- konjunktiv po výrazech obsahujících *ut* nebo *ac*, které mají u sebe navíc *si*, např.:

sic – ut, velut... si	tak jako by
similis, idem... ac si	stejný jako by
similiter, aequae, perinde, proinde... ac si	stejně jako by
non aliter (alius, secus) – atque/ac si	ne jinak než by stejně jako by

- používají se konjunktivy **potenciální a ireální**, výsledek se **často shoduje se sousledností časů** (zvláště u potenciality). Někdy se nicméně **odlišují**, a to zejména v oblasti **ireality**, např.

Hic est obstandum, milites, velut si ante Romana moenia pugnemus. (Liv. 21, 41, 15)

Zde je třeba, vojáci, klást takový odpor, jako bychom bojovali před branami Říma.

Tecum agam non secus ac si meus esset frater isto in loco.

Budu s tebou jednat tak, jako by na tom místě byl můj bratr (**ale není!**)

- **zvláštní spojkou je**

quasi	jako by
-------	----------------

- po této spojkce se používá **konjunktiv podle souslednosti časů**

A cena deinde, quasi iam satis in cubiculo edisset, abstinuit. (Sen. consol. 22, 6)

Nevečeřel, jako by se už dost najedl v pokoji.

...sic saeviunt, quasi iniuriam acceperint,... (Sen. Luc. 47, 20)

...zuří tak, jako by na nich byla spáchána křivda,...

Praktický výstup pro užívání konjunktivu: většinou podle souslednosti časů, když je porušena, bývá to u ireality.

Věty kvantifikační

Shoda

tam – quam	tak (do té míry) – jako
tantus – quantus	tak velký – jak velký
tot – quot	tolik – kolik
totiens – quotiens	tolikrát – kolikrát

- Pozor na rozdíl mezi kvalifikačním a kvantifikačním srovnáním!
- Latinská věta *Tam vehemens fui, quam cogebam, non quam volebam* má pouze jedinou interpretaci:

„Byl jsem prudký do té míry, jak jsem byl nucen, ne jak jsem si přál.“

Srovnání stejné míry rozdílu: „čím, tím“

- latina má proti češtině na výběr ze dvou možností, význam je stejný:

quo (quanto) – eo (tanto) + komparativ v obou větách	čím – tím, oč – o to
<i>Quo quisque doctior, eo modestior est.</i> „Čím je kdo učenější, tím je skromnější.“	
ut – sic + superlativ v obou větách	čím – tím, oč – o to
<i>Ut quisque doctissimus, ita est modestissimus.</i> „Čím je kdo učenější, tím je skromnější.“	

Časy a způsoby u shody:

- indikativ
- konjunktiv po spojkách doplněných o *si*: *tamquam si/tam... quam si* „jako by“
- používají se konjunktivy **potenciální a ireální**, výsledek se **často shoduje se sousledností časů** (zvláště u potenciality). Někdy se nicméně **odlišují**, a to zejména v oblasti **ireality** (viz výše).
- **prostě tamquam** (bez *si*) a **quasi** mají **konjunktiv podle souslednosti časů**

Praktický výstup pro užívání konjunktivu: většinou podle souslednosti časů, když je porušena, bývá to u ireality.

Rozdíl

- komparativ od adjektiva, dále výrazy **potius, magis, minus, saepius,...** + **quam**:

Contemnebat potius litteras quam nesciebat.

Spíše pohrdal vědou/literaturou, než že by ji neznal.

- **malle** + infinitiv + **quam** + **infinitiv**

Servire quam pugnare mavult.

Raději chce sloužit než bojovat

- při srovnávání typu „spíše se to stalo rychle než pomalu“ stojí

1. v obou větách komparativ

Cicero in coniuratos acrius quam moderatius consuluit.

Cicero zakročil proti spiklencům spíše přísně než mírně.

2. pozitiv v obou větách + *magis* v řídicí větě:

Cicero in coniuratos magis acriter quam moderate consuluit.

Cicero zakročil proti spiklencům spíše přísně než mírně.

Časy a způsoby u rozdílů

- čeština neodpovídá latině, v ČJ často kondicionál ve VV (chápe děj jako nereálný)
- latina má velmi často **indikativ** (ačkoliv v **překladech** se může objevit **kondicionál**, viz [výše!](#))
- může se objevit rovněž **konjunktiv cizího mínění** nebo **konjunktiv potenciální a ireálný**, který je však **omezen** na slovesa *velle*, *posse* a jiná jim významově blízká slovesa (např. *optare*)
- zvláštním případem jsou komparativy typu *potius*, *magis*, *prius*, *citius* ve významu „spíše než“:

- Pokud se srovnávají dva děje, z nichž jeden se děje a druhý ne, používá se **indikativ**, většinou **stejného času**.

Contemnebat potius litteras quam nesciebat.

Spíše pohrdal vědou/literaturou, než že by ji neznal.

Troglodytae strident magis quam loquuntur.

Troglodyté spíše syčí než mluví.

- Pokud se vyjadřuje, že se dává přednost jednomu ději před druhým, je ve VV **konjunktiv podle souslednosti časů**

Depugna potius quam servias.

Radši bojuj než bys sloužil.

Cur non in proelio cecidisti, potius quam in potestate inimici venires?

Proč jsi radši nepadl v bitvě, než abys ses dostal do moci nepřítele?

- Mohou se srovnávat i dva **infinitivy**, dvě **gerundiva**.

Promissum potius non faciendum quam tam taetrum facinus admittendum.

Je/bylo třeba spíše nedodržet slib než připustit tak odporný zločin.

- přesah vět účinkových s *quam ut* + **konjunktiv**:

Maior sum et ad maiora genitus quam ut mancipium sim mei corporis.

Jsem příliš významný a narozený pro vyšší věci, než abych otročil svému tělu.

NEVĚTNÁ PŘIROVNÁNÍ

- není rozdíl mezi srovnáním kvalifikačním a kvantifikačním
- objevují se všechny srovnávací výrazy, ale je u nich **zachováno opěrné demonstrativum** (stojí blízko), např. *perinde ac, aliter ac, aeque ac* atd.
- *sicut* a *tamquam* se většinou píšou **dohromady**
- pouze *ut, velut* se objevuje **bez demonstrativa**; tyto spojky se používají také pro výčet příkladů „jako například“
- Když je první člen srovnání v akuzativu, druhý je v akuzativu nebo nominativu. Pokud je druhým členem zájmeno, stojí vždy v akuzativu. (Peňáz, s. 63):

Scis me alia sentire atque te.

Víš, že to vidím jinak, než ty.

- *nihil nisi, quid nisi* pro kondicionální srovnání po záporu nebo v řečnické otázce (ve srovnání vět by tomuto typu odpovídala věta srovnávací s konjunktivem)

VYJÁDŘENÍ MAXIMÁLNÍ MÍRY

- česky: „jak jen“ „kolik jen“ „co jen“

... quantum maxime adcelerare poterat, per dubios infestosque populos ad Hasdrubalem pervenit. (Liv. 23, 28, 3)

... jak jen mohl nejrychleji, přes území nespolehlivých a nebezpečných národů dorazil k Hasdrubalovi.

- u sloves bývá všeobecný podmět *quisque*
- u adjektiv a adverbii srovnávací spojka + *qui*, tj. *quam qui, ut qui*

... tam enim sum amicus rei publicae quam qui maxime... (Cic. Fam. 5, 2, 6)

... jsem nakloněn státu tak, jak je to jen možné (tj. jako ten, který je nakloněn nejvíce)...

- Pozor na rozdíl:

Odi linguam Latinam ut quam maxime. vlastně zkrácené

Nenávidím **latinský jazyk** jako **ten (jazyk), který** (nenávidím) nejvíc.

Odi linguam Latinam ut qui maxime. vlastně zkrácené

Nenávidím latinu jako **ten (člověk), který** (ji nenávidí) nejvíc.

PROPOZICE PROSTŘEDKOVÉ

- **gerundium** a gerundivní vazba
- *eo, quod* „tím, že“

PROPOZICE OKOLNOSTNÍ

- participium spojitě (predikativní) i nespojitě (tzv. ablativ absolutní)
- *ut* + indikativ
- *ut non, cum non, cum nihil* + konjunktiv, příp. *quin* po záporné VH; česky: „aniž by

Possum pedes movere, ut non curram: currere non possum, ut pedes non moveam; possum, quamvis in aqua sim, non natate: si nato, non possum in aqua non esse. (Sen. De constantio 7, 5)

Můžu hýbat nohama, aniž bych běžel: nemůžu běžet, aniž bych hýbal nohama; i když jsem ve vodě, nemusím plavat: jestliže plavu, nemohu nebýt ve vodě.

- pomezí struktury, *ut non* se řadí mezi konsekutivní propozice

POUŽITÁ LITERATURA

GHISELLI, Alfredo - Concialini, Gabriela. *Il nuovo libro di latino - vol. I. Teoria*. V ristampa. Bari : Laterza, 2002. 550 s. ISBN 88-421-0322-5.

TRAINA, Alfonso - Bertotti, Tullio. *Sintassi normativa della lingua latina : teoria*. 2. ed. Bologna : Cappelli Editore, 1993. 519 s. ISBN 88-379-0717-6.

NOVOTNÝ, František. *Základní latinská mluvnice*. Vyd. 2., v H & H 1. Jinočany : H & H, 1992. 297 s. ISBN 80-85467-91-7.

PEŇÁZ, Petr – URBANOVÁ, Daniela. *Syntax latinského souvětí*. Pracovní text. Nevydáno.